

הרה"ג יעקב אריאל

'הקהל' – לימוד אישי וחווייה חברתית¹

הקהל את העם: האנשים והנשים והטף

ושאלו חז"ל: ² "אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע. טף למה הם באים? כדי ליתן שכר למביאייהם". והדברים טעונים הסבר: אם אין שום תועלת עצמית בהבאת הטף, מדוע המביאים מקבלים שכר? תשלום שכר על לא כלום?! וכן תהו על הבאת הטף למעמד כה מרומם ונשגב: הרי הטף עלול רק להפריע לקדושת המעמד, בבכיותיו, יללותיו, תעלוליו ושחוקיו!

שלושה רבדים בציבור

החלוקה לאנשים, לנשים ולטף מצביעה על שלושה רבדים בציבור: לומדים אקטיביים, שומעים פסיביים, ונספחים שבחלקם עלולים אולי אף להפריע, אך הם רואים את עצמם שותפים לעצם המעמד. בדרך כלל, חלוקה זו תואמת את האנשים, הנשים והטף, אולם לא בהכרח. יש אנשים המשתטים כילדים קטנים, ויש נשים משכילות וחכמות.³

צביו"ר מורכב בהכרח משלושה רבדים חברתיים אלו. ודרשו דורשי רשומות: צדיקים, בינוניים ורשעים... מעמד 'הקהל' נועד לכלל הציבור על כל רבדיו. גם הטף שאולי לא הבין במה מדובר, בוודאי חש את החווייה הגדולה של התכנסות ציבורית עצומה זו לכבודה של תורה, וחווייה זו נחרטה עמוק עמוק בנפשו. היא ליוותה את הנער כל ימי חייו, והיוותה תשתית נפשית לקליטת

-
1. נדפס בספר 'מאהלי תורה' לתורה ולמועדים, פרשת וילך, מכון התורה והארץ, תשנ"ח. המאמר לאחר עריכה.
  2. חגיגה ג ע"א.
  3. בפרט אמורים הדברים בדורות האחרונים, כשהשינויים הכלכליים והחברתיים גרמו לכך שהנשים אינן יכולות להסתפק בישיבה בירכתי הבית, אלא לומדות ועוסקות במקצועות שונים. וכבר פסקו גדולי הפוסקים שלא תהיה כוהנת כפונדקית, ואשה הרוכשת השכלה כללית, מן הראוי שתרכוש גם השכלה תורנית מתאימה.

דברי התורה שילמד בגדלותו. זה היה שכרם של ההורים שהביאו את הטרף עמהם. החריש העמוק שנחרש בנפשם של ילדיהם בעצם השתתפותם במעמד הגדול, פתח את הלב לזריעה שנזרעה אחר כך. הנביטה היתה קלה יותר, והצמיחה – טובה יותר. את הפירות קצרו ההורים כשילדיהם גדלו אחר כך בתורה ובמעשים טובים לנחת הוריהם.

החוויה והלימוד

יש כאן לקח חינוכי חשוב: לא רק דברי תורה ישירים הם הבונים את האישיות. אין ספק שלימוד תורה ישיר יוצר את ההשפעה הרוחנית על האדם. אולם לא פחות חשובה היא החוויה הנפשית, ובעיקר זו הציבורית. תחושת השייכות לכלל היא המאפשרת קליטה יעילה יותר של התורה. ושתי סיבות לדבר:

א. הסיבה הפשוטה היא שכל אדם צריך גיבוי, תמיכה ועידוד, כמו שנאמר: "לא טוב היות האדם לבדו"⁴. אדם בודד מפקפק בצדקת דרכו. בפרט כשהעולם על פיתוייו הרבים מערער את ביטחונו העצמי. גיבוי ציבורי יוצר תמיכה נפשית חזקה, והוא מרגיש שאין הוא בודד. הוא שייך לציבור גדול. ב. אולם יש כאן סיבה נוספת ועקרונית. התורה ניתנה לציבור ככלל. התורה לא ניתנה ליחידים. מעמד הר סיני - יום הקהל - היה מעמד פומבי, ציבורי, כלל-ישראלי. גם מי שלא הבין ולא קלט, לא הפנים ולא יישם את התורה, שייך בעל כרחו לכלל ישראל שעמד במעמד הר סיני. תחושת השייכות בלבד היא בבחינת תינוק שלא קרא ולא שנה, אינו מבין ואינו מקיים. ואלו שמביאים תינוקות כאלו למעמדים כלל-ישראליים, ונוטעים בהם את תחושת השייכות לכלל, יש להם שכר, כי רק בדרך זו ניתן להשפיע עליהם אחר כך ללמוד תורה ולקיים את מצוותיה. רק בדרך זו הם מונעים קיטוב ושנאה והתרחקות מתורתם ומעמם. שייכותם לכלל ישראל מונעת את הרחקתם מהתורה ומאפשרת אחר כך להחזירם לכור מחצבתם. זהו אפוא שכרם של מביאייהם.

עניין שמיטה אצל הר-סיני

התחושה הציבורית מפותחת בעיקר במוצאי שנת השמיטה. לאחר שנה שלמה של שותפות בפרי הארץ – בביטול הרכוש הפרטי אחרי השמטת החובות,

4. בראשית ב יח.

ובביטול הפערים בין העשירים לעניים – מתהדקת הטבעת הכלל-ישראלית ומאפשרת מעין שיחזור של מעמד הר סיני, וכריתת ברית מחודשת של כלל ישראל עם התורה. דבר זה זורה אור חדש על השאלה הידועה: מה עניין שמטיה אצל הר סיני? והתשובה נדרשת במשמעות חדשה: מה בהר סיני יונק כל פרט ופרט את שייכותו לתורה דרך הכלל, אף השמיטה כללית ופרטית מסיני.⁵

השמיטה והיובל נוהגים רק בארץ, רק כאשר כל יושביה עליה, מסודרים לשבטיהם. כי רק בארץ, כשעם ישראל כולו שוכן בה לשבטיו, כלל ישראל הופך להיות יחידה אורגנית אחת, מגובשת ומלוכדת.

הפרט והכלל

הקשר שבין התורה לבין כלל ישראל, ובאמצעותו לכל פרט ופרט, הוא המבטיח את נצחיותה של התורה לדורות. כי "כלל" הוא מושג מופשט שאינו תלוי לא בפרטים, לא במקומות ולא בדורות. הוא מושג מוחלט ונצחי. דור הולך ודור בא, והכלל לעולם עומד. לכן הבאת הטף היא הכרחית להמשכיותה ונצחיותה של התורה בדורות הבאים. גם אם הם עדיין אינם מבינים את הנאמר, הם רואים את עצמם שייכים לכלל וממשיכים את דרכו. קביעה עקרונית זו קודמת ללימוד ולהבנה, והיא תנאי הכרחי לה.

לכן גם הברכה הקודמת ללימוד התורה מדגישה את ערכו של העבר. 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו'. בלי הבחירה הכללית אין מקום לחיוב האישי בתורה.⁶

המביא עמו את הטף למעמד הקהל, דואג לא רק ללימודו האישי, אלא נעשה שותף לאחריות הכללית להנחיל את מורשת התורה לדורות הבאים ולכלל ישראל. ואכן המצווה היא גם ללמד תורה לאחרים, ולא רק ללמוד תורה לעצמו, בבחינת 'ושיננתם לבניך'. אלא שכשם שאדם אחראי ללמד תורה לאחרים, כך הוא חייב ללמד תורה גם את עצמו. ומכאן מצוות לימוד תורה העצמית. אולם אין היא לשם השגת תועלת אישית בלבד, ולו גם תועלת רוחנית. אמנם ללא אמביציה אישית, לא תיתכן התמדה ועלייה בתורה. לכל

5. יצוין שגם מעמד הר סיני היה שבעה שבועות לאחר יציאת ישראל ממצרים, וכן "הקהל" אחרי שבע שנים; במתן תורה שמעו את קול השופר, וגם ביובל השופר מסמל את תקיעת הדרור ביום הכיפורים.

6. זוהי התשובה לדעת הרב צבי יהודה קוק זצ"ל לשאלה: על מה אבדה הארץ? על שלא בירכו בתורה תחילה. כלומר, תורתם האישית לא מנקה מאחריותם הציבורית.

אדם יש חלק אישי בתורה. בכישרונו הפרטי הוא מגלה פן מיוחד, אישי משלו, בתורה. וכך ראוי להיות, שהתורה תתגלה בפנים רבות ומגוונות ככל האפשר. אולם הא גופא הוא בגלל כלליותה של התורה ושייכותה לכלל ישראל. החלק הפרטי בתורה, מכוח הכלל הוא נובע, ולצורך הכלל הוא נועד. ורק מי שלומד ומלמד תורה מתוך אחריות כללית זו, יוצא ממסגרתו האגוצנטרית והופך אותו לחלק מבניינה של תורת ישראל וכלל ישראל, שהם בעצם היינו הך. כי כלל ישראל, כאמור, אינו אוסף פרטים מקרי של סך יהודים; אלא הוא האידיאה המופשטת של עם ישראל, שהיא-היא תורתו, אמונתו ודבקותו בה'. וזהו הישכר למביאיהם': אלו שדואגים לא רק לעצמם אלא גם לטף: הן הטף בגיל והן הטף בידע ובגישה; אלו שדואגים גם לדורות הבאים ולכלל ישראל כולו – תורתם מתגדלת, מתעמקת ומתעשרת, כי זכות הרבים מסייעתם לגדול בתורה לשם ובשם כנסת ישראל כולה.

היובל - קנייני הזמן הם רק האמצעים (ספר עקידת יצחק, הערות - שער סט הערה א)

מנין שבע שבתות השנים וקריאת הדרור לעבדים בשנת החמישים
שהיא שנת היובל, יזכירונו כי **כעבור ימי שנות היינו ישוב גופנו אל
ארץ אחוזתו, ולנפשנו שהייתה נמכרת פה עלי ארץ כעבד אל הגוף
יקרא דרור, ואז היא מתקדשת מטומאת מידותיה ומעשיה הרעים,**
ובהעלות האדם זאת תמיד אל לבו, יראה ויבין מעצמו כי קנייני הזמן
הם רק האמצעים להשגת תכליתו עלי ארץ, לא התכלית בעצמו.